

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับการละเมิดเด็กที่ปรากฏในข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย” ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีทางสื่อมวลชนและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการวิจัยดังนี้ คือ

1. แนวคิดเรื่องอิทธิพลของหนังสือพิมพ์
2. แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับข่าว
3. แนวคิดเรื่องความสำคัญของหน้าหนึ่ง
4. แนวคิดเรื่องบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก
5. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
6. แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการคุ้มครองเด็ก
7. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องอิทธิพลของหนังสือพิมพ์

ความหมายของหนังสือพิมพ์

ถ้าดูตามรูปศัพท์ภาษาไทยที่เรียกสั้นๆ นี้ว่า “หนังสือพิมพ์” นั้น ดูจะไม่ชัดเจนนัก กล่าวคือ คำว่า “หนังสือ” ก็คือหนังสือทั่วไป และคำว่า “พิมพ์” ก็คือขั้นตอนสำคัญในการผลิตหนังสือ ขั้นตอนหนึ่ง ในฝ่ายการผลิตซึ่งใช้กับหนังสือทั่วไปก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นหนังสือที่ออกเป็นรายวันเท่านั้น

ผู้ให้กำเนิดคำว่า “หนังสือพิมพ์” น่าจะกำหนดมาจากลักษณะการออกเป็นรายวันที่จะต้องพิมพ์กันทุกวันเลยให้ชื่อว่า “หนังสือพิมพ์” ซึ่งก็พอจะเป็นไปได้อยู่ แม้จะไม่ชัดเจนนัก แต่เมื่อคำนี้ถูกนำออกมาใช้ ก็กลายเป็นชื่อเรียกสิ่งตีพิมพ์ชนิดนี้ เป็นที่ติดปากคนอย่างกว้างขวาง และใช้กันมาจนทุกวันนี้

สุกัญญา ตีระวนิช (2520) อธิบายว่า หนังสือพิมพ์เป็นหนังสือบอกข่าวและหมายรวม ตั้งแต่หนังสือข่าวฉบับย่อยๆ ทำด้วยฝีมือของคนเพียง 2-3 คน ไปถึงหนังสือพิมพ์ระดับชาติที่ออกในเมืองใหญ่ๆ มีคนงานเป็นร้อยเป็นพัน หนังสือพิมพ์อาจออกเป็นรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือนก็ได้ หนังสือพิมพ์ประกอบด้วยตัวพิมพ์ หมึกพิมพ์และกระดาษ

ประมะ สตะเวทิน (2529) สรุปว่าหนังสือพิมพ์ หมายถึง สิ่งพิมพ์ซึ่งรวบรวมข่าวสาร ข้อคิดเห็น และสาระบันเทิงเรียงร้อยต่างๆ โดยพิมพ์บนกระดาษพิมพ์ราคาถูก ทั้งนี้อาจพิมพ์ออกเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายปักษ์ หรือรายเดือนก็ได้

มาลี บุญศิริพันธ์ (อ้างถึงในถาวร บุญวัฒน์, 2538) ได้นิยามความหมาย โดยมองตามภาพลักษณ์ของหนังสือพิมพ์ยุคนี้และสรุปว่า "หนังสือพิมพ์" คือ เครื่องมือสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เพื่อความรู้ความเข้าใจ และสารประโยชน์ของมนุษย์เอง

มาลี บุญศิริพันธ์ (2534) กล่าวถึงหน้าที่หลักของหนังสือพิมพ์ มีดังนี้

1. ให้ข่าวสาร (To Inform)
2. ให้ข้อเสนอแนะ (To Give Opinion)
3. ให้ความบันเทิง (To Entertain)
4. เป็นสื่อในการโฆษณา (To Advertise)

ประเภทของหนังสือพิมพ์

พีระ จิโรโสภณ (2533) แบ่งประเภทของหนังสือพิมพ์ ตามลักษณะเนื้อหาเป็นสำคัญแบ่งได้ดังนี้

1. หนังสือพิมพ์ประเภทประชานิยม (Popular newspapers) บางคนก็เรียกว่าหนังสือพิมพ์ปริมาณ เพราะเหตุที่เป็นหนังสือพิมพ์ที่คนทั่วไปนิยมอ่าน แพร่หลายทั่วไป มีจำนวนจำหน่ายค่อนข้างสูง แต่อย่างไรก็ดีข้อบ่งบอกถึงลักษณะของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ไม่ได้อยู่ที่จำนวนจำหน่ายเป็นสำคัญ แต่อยู่ที่เนื้อหาที่นำเสนอให้กับผู้อ่าน จุดเด่นของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้คือ เน้นการเสนอข่าวประเภทเร้าอารมณ์ผู้อ่าน (Sensational) เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวภัยพิบัติต่างๆ ข่าวที่เกี่ยวข้องกับเพศ ข่าวบุคคล ตลอดจนข่าวความขัดแย้งและความรุนแรงต่างๆ ข่าวลักษณะนี้เป็นข่าวประเภทที่คนธรรมดาสามัญทั่วไปสนใจตามปุถุชนวิสัย (Human interest) บางทีเราก็เรียกข่าวประเภทนี้ว่า ข่าวเบา (Soft news) นักวิชาการจัดข่าวประเภทนี้ให้ผลตอบสนองทางอารมณ์

โดยทันที (Immediate Rewards) ลักษณะการเสนอเนื้อหาประเภทนี้เต็มไปด้วยการเร้าอารมณ์ ดึงดูดความสนใจโดยการพาดหัวข่าวตัวโตๆ มีรูปภาพประกอบข่าวมากมาย รูปแบบการเขียนก็เต็มไปด้วยลีลาจินตนาการ และมักจะใช้ภาษาตลาดอยู่เสมอ

2. หนังสือพิมพ์คุณภาพ (Quality newspapers) หนังสือพิมพ์คุณภาพในที่นี้มีได้หมายความว่าหนังสือพิมพ์ที่มีคุณภาพดีเสมอไป แต่หมายถึงลักษณะการเสนอเนื้อหา เน้นหนักข่าวประเภทหนักๆ (Hardnews) เช่น ข่าวเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา ข่าวประเภทนี้มุ่งสนองความรู้ ความคิดเห็นเป็นสำคัญ ให้ผลตอบแทนกับผู้อ่านในระยะยาว (Delayed Rewards) กล่าวคือทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้ เช่น เป็นข้อมูลในการตัดสินใจวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็น รูปแบบการเขียนของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ไม่หรือหาเร้าอารมณ์เหมือนหนังสือพิมพ์ประเภทประชาชนนิยม มีลักษณะค่อนข้างจริงจังมากกว่า เนื้อหาไม่ว่าจะเป็นข่าว หรือบทความหนักไปทางรายละเอียดข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็นจะใช้เหตุผลมากกว่าเล่นสำนวนโวหาร หนังสือพิมพ์ประเภทนี้มีจำนวนจำหน่ายไม่สูงนัก ผู้นิยมอ่านมักจะเป็นผู้บริหาร หรือผู้มีการศึกษาพอสมควร เช่น ข้าราชการ ครู อาจารย์ นิสิต นักศึกษา นักธุรกิจ เป็นต้น

3. หนังสือพิมพ์เฉพาะเรื่อง หรือเฉพาะกลุ่ม (Specialized Newspapers) หนังสือพิมพ์ประเภทนี้มีลักษณะแตกต่างไปจากหนังสือพิมพ์ประเภทอื่นคือ เสนอเนื้อหาเน้นเฉพาะเรื่องเพื่อคนอ่านเฉพาะกลุ่ม ตัวอย่างหนังสือพิมพ์เฉพาะเรื่องที่ได้ในท้องตลาดหนังสือเมืองไทยขณะนี้คือหนังสือพิมพ์ธุรกิจทั้งหลาย เช่น ประชาชาติธุรกิจ ฐานเศรษฐกิจ ข่าวพาณิชย์ เข็มทิศ เป็นต้น หนังสือพิมพ์เหล่านี้เน้นเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ธุรกิจการเงิน การค้าเท่านั้น แม้ว่าจะมีข่าวในลักษณะอื่น เช่น ข่าวการเมือง ข่าววิทยาศาสตร์เทคโนโลยี หรือแม้แต่ข่าวสังคมบันเทิงรวมอยู่ด้วย แต่ข่าวหรือเนื้อหาเหล่านี้ มักจะต้องเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ธุรกิจการเงิน การค้าเท่านั้น แม้ว่าจะมีข่าวในลักษณะอื่น เช่น ข่าวการเมือง ข่าววิทยาศาสตร์เทคโนโลยี หรือแม้แต่ข่าวสังคมบันเทิงอยู่ด้วยก็ตาม แต่ข่าวหรือเนื้อหาเหล่านี้ มักจะต้องเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ หรือธุรกิจไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมเสมอ และหนังสือพิมพ์เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกิจกลุ่มนี้มักจะออกเป็นรายสัปดาห์มากกว่ารายวัน เพราะผู้อ่านมีจำนวนจำกัด ไม่มากเหมือนหนังสือพิมพ์ประเภททั่วๆ ไป บางทีหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ก็ถูกจัดเป็นประเภทนิตยสาร เพราะมุ่งเฉพาะเรื่องและเน้นหนักบทความและสารคดีต่างๆ อย่างไรก็ตามหากสิ่งพิมพ์เหล่านี้ยังเสนอข่าวเป็นหลักอยู่ ควรจะถือว่าเป็นหนังสือพิมพ์ได้

หากจะเปรียบเทียบระหว่างสื่อทางวารสารศาสตร์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นนิตยสาร วิทยุ และโทรทัศน์แล้ว จะเห็นว่าในบรรดาสื่อเหล่านั้น หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่ทรงอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารมากที่สุด ไม่เพียงแต่ในด้านความเข้าใจ อารมณ์ ความเชื่อมั่น ความคิดเห็น

ท่าทีและพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อสังคม หรือต่อวัฒนธรรมทั้งหมดโดยส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสาร อิทธิพลของหนังสือพิมพ์มิได้มีเพียงแต่กับปัจเจกชน แต่ยังมีต่อสังคมและวัฒนธรรมโดยรวมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหล่อหลอมของข่าวสารที่ต่อเนื่องกัน (Continuing of Information) ของหนังสือพิมพ์ ยังทำให้เกิดอิทธิพลที่ฝังลึกที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย สิ่งนี้อาจอำนวยให้หนังสือพิมพ์มีอิทธิพลเช่นนี้ นอกจากจะได้แก่การพัฒนาในด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตหนังสือพิมพ์ให้มีความสะดวกและรวดเร็วแล้ว หนังสือพิมพ์ยังมีบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในการส่งสาร ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ปฏิบัติการ จนก่อให้เกิดอิทธิพลต่อประชาคม ต่อการเมืองและรัฐบาล อีกประการหนึ่งที่ทำให้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่ทรงพลังและมีอิทธิพลต่อประชาคมมากกว่าสื่อมวลชนแขนงอื่นๆ คือจำนวนของ ผู้รับสารที่มากมายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสื่อมวลชนแขนงอื่นๆ แต่สิ่งหนึ่งที่หนังสือพิมพ์ได้เปรียบ คือเมื่อคิดในอัตราเฉลี่ยแล้ว ผู้รับสารหนังสือพิมพ์จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาดีพอสมควร จึงสามารถเข้าใจสารที่หนังสือพิมพ์ส่งไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบุคคลเหล่านั้นจะกระตุ้นให้มีการนำประชาคมเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการเมือง การปกครอง หรือด้านอื่นๆ ไปปฏิบัติแก้ไขให้ถูกต้องกับความต้องการของเจ้าของประเทศ

ทองใบ ทองเปาด์ (นักหนังสือพิมพ์, 2523) ได้จำแนกอิทธิพลของหนังสือพิมพ์รายวันที่มีต่อรัฐและสังคมไว้ 4 ประการ คือ

1. อิทธิพลต่อความคิด หรือทัศนคติของประชาชน ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่างๆ บทความ และบทวิจารณ์ต่างๆ ก็ดี เหล่านี้มีอิทธิพลในทางก่อให้เกิดความคิดหรือทัศนคติแก่ผู้อ่าน ซึ่งอาจจะเห็นด้วยหรือขัดแย้งก็ได้
2. อิทธิพลต่อศีลธรรมของประชาชน อิทธิพลในด้านนี้ อยู่ที่วิธีการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ หากเน้นข่าวอาชญากรรม ลงภาพที่ล่อแหลมต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ลงเรื่องในเชิงลามกอนาจาร ก็ให้ผลในทางลบ แต่ถ้าเน้นในทางตรงกันข้ามยกย่องสรรเสริญคนที่ทำดี ลงเรื่องที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ ประเทืองปัญญาเหล่านี้ ผลที่ได้ก็จะเป็นไปในทางบวก
3. อิทธิพลต่ออารมณ์ของประชาชน ข่าวสาร สารคดี บทความ รวมทั้งภาพ และการโฆษณาสินค้า หนังสือพิมพ์ที่ดีจะพิถีพิถันในการเลือก ต้องกรองทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และวิธีการในอันที่จะนำเสนอให้มีคุณค่าต่อผู้อ่าน และรวมถึงการใช้ภาษา ทั้งนี้หนังสือพิมพ์จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า สิ่งเหล่านี้จะเป็นบทเรียนและเป็นแบบอย่างที่จะซึมซาบเข้าสู่ประชาชนผู้อ่านอยู่ตลอดเวลา หากเป็นแบบอย่างที่ดีก็ย่อมหมายถึง การพัฒนาจิตใจและสติปัญญาให้สูงขึ้น มองเห็นว่า สิ่งใดดีงามหรือไม่ดีไม่งาม สิ่งใดควรไม่ควร นับเป็นอิทธิพลอย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์ในการปลูกฝังรสนิยมแก่ประชาชน

4. อิทธิพลต่อมาตรฐานการครองชีพของประชาชน มาตรฐานการครองชีพ หมายถึง การกินดีอยู่ดี ปัจจัยของการกินดีอยู่ดี คือ มีอาชีพเป็นหลักฐานที่มั่นคง มีสุขภาพที่ดีทั้งจิตใจและทางร่างกาย มีที่อยู่ถูกสุขลักษณะและสมควรแก่สภาพ และที่สำคัญ คือ มีสติปัญญารู้จักใช้วิจารณญาณ มีความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นปัจจัยเหล่านี้ หนังสือพิมพ์สามารถให้การศึกษาแก่ประชาชนได้ โดยป้อนผ่านทางด้าน บทความ หรือบทวิจารณ์ต่างๆ เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับข่าว

ความหมายของข่าว ข่าวเป็นข้อเท็จจริง กล่าวคือ โดยตัวของ “ข่าว” เอง ที่ปรากฏอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์นั้น อาจจะไม่ใช่ความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีการรายงานเป็นข่าว อาจจริงบ้างไม่จริงบ้างตามความจริง แต่ในการหาข่าวหรือนักข่าวไปหาข่าวนั้น ต้องไปค้นหาความจริงหรืออย่างที่เราเรียกว่า “ทำความจริงให้ปรากฏ” ถึงแม้สิ่งที่ได้มาเป็นเพียงข้อเท็จจริง การรายงานข่าวให้ต่อเนืองจะทำให้ข่าวเป็นความจริงในที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ในการไปหาข่าวนั้นนักข่าวจะต้องนำเอาความจริงที่ได้รับจากแหล่งข่าวหรือผู้ให้ข่าวมาเขียน ไม่ว่าจะถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม นักข่าวจะต้องไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงที่ได้มา ซึ่งข่าวได้มีการแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ (ดร.ณิ หิรัญรักษ์ , 2529)

1. ข่าวหนัก (Hard News) ได้แก่ ข่าวที่มีคุณสมบัติของความสำคัญ มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มากกว่าข่าวที่มีองค์ประกอบของความน่าสนใจเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ข่าวเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะมีผลกระทบโยงใยต่อปัจจัยอื่นๆ อีกมาก เช่น ข่าวเศรษฐกิจ มักมีผลกระทบจากภาวะทางการเมือง สะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ ค่าครองชีพของประชาชน หรือข่าวอาชญากรรมร้ายแรง มีผลกระทบต่อศีลธรรมและความปลอดภัยของประชาชน ในกรณีเช่นนี้มักตั้งปัญหาบางอย่างให้ผู้อ่าน หรือผู้เกี่ยวข้อง ต้องนำไปขบคิดแก้ปัญหาต่อไปมิได้หยุดเพียงแค่การรายงานข่าวเท่านั้น หากจะกล่าวโดยสรุป ข่าวหนักเป็นข่าวที่ให้ความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม ให้ความรู้ความเข้าใจและข้อคิดแก่ประชาชน ก่อให้เกิดความคิดต่อเนืองแก่ผู้อ่าน มากกว่าจะเป็นเพียงสนองอารมณ์ความอยากรู้อยากเห็นเพียงอย่างเดียว

2. ข่าวเบา (Soft News) ได้แก่ ข่าวที่มีองค์ประกอบของความน่าสนใจมากกว่าความสำคัญ มักเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้อ่านในช่วงระยะเวลาเดียวแล้วจางหายไปจากความทรงจำของประชาชน ตัวอย่างเช่น ข่าวอาชญากรรม ตีรันฟันแทง ข่าวบันเทิง เหตุการณ์ที่เป็นข่าวจะไม่มีผลกระทบต่อเนืองกับความเป็นอยู่ของประชาชนเท่าใดนัก แต่จะให้อารมณ์สนองความ

อยากรู้ อยากเห็น แก่ผู้อ่านต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำวัน ชาวประเพณีจึงมักจะมืองค์ประกอบของ ความสนใจ กระตุ้นอารมณ์ตื่นเต้นเร้าใจได้มากกว่าชาวหนัก

คุณสมบัติของข่าว คุณสมบัติของข่าวที่ดี ทั้งนี้หมายถึง ข่าวที่จะรับการรายงานหรือเสนอ ในหน้าหนังสือพิมพ์ ควรมีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการอ่าน ความเข้าใจ และความน่าเชื่อถือ แก่ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ด้วย ข่าวจึงประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. ความถูกต้อง หมายถึง ความถูกต้องในข้อเท็จจริงและเนื้อหา ตัวสะกด ตัวเลข ฯลฯ
2. ความชัดเจน หมายถึง ความแจ่มแจ้งชัดเจน ทั้งในเรื่องภาษา ความเข้าใจ การจับประเด็น ความแม่นยำ ตลอดจนการสื่อความหมายที่แน่นอน
3. ความกระชับ หมายถึง ข่าวทุกชิ้นต้องเขียนให้กระชับ รัดกุม ไม่ยาวเยิ่นเย้อ จนน่าเบื่อ ผู้อ่านต้องการรู้เรื่องอย่างรวดเร็วภายในเวลาจำกัด
4. ความเป็นกลาง หมายถึง การปราศจากความคิดเห็นในข่าว ผู้รายงานข่าวจะใส่ความคิดเห็นในข่าวไม่ได้ ต้องรายงานไปตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเสมอ

3. แนวคิดเรื่องความสำคัญของหน้าหนึ่ง

"หน้าหนึ่ง" หน้าหนึ่งเป็นหน้าที่สำคัญที่สุด เป็นเสมือนตัวโชว์สินค้าที่จะดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านให้ซื้อหนังสือพิมพ์ได้ทันที (Sandra, 1984) ในขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ก็เน้นหน้าที่การตลาด โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์จะทำเพื่อหลัก 2 ประการคือ 1 เพื่อขาย และ 2 เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคม และการที่จะรักษาผลประโยชน์ให้สังคมได้เต็มที่ ก็ต้องขายให้ได้มากที่สุดเช่นกัน (เครือวัลย์ ชัยกุล, 2534) นอกจากนั้นยังถือว่าหน้าหนึ่งเป็นหน้าเป็นตาของหนังสือพิมพ์ จะเป็นสิ่งที่แสดงเอกลักษณ์ของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นๆ ซึ่งองค์ประกอบของหน้าหนึ่งประกอบด้วย

1. หัวหนังสือ หรือชื่อหนังสือ (Nameplate or Flag) ที่ต้องปรากฏประจำ เพราะเปรียบเสมือนเครื่องหมายทางการค้า ที่ต้องการให้เป็นที่รู้จักและจดจำได้ ทั้งนี้ หัวหนังสือจะต้องอ่านง่าย ชัดเจน สวยงาม และง่ายต่อการจดจำ มีเอกลักษณ์และมีคุณค่ามากขึ้น ตามระยะเวลาที่นำมาใช้ ดังนั้น หนังสือพิมพ์จึงไม่ควรเปลี่ยนรูปลักษณ์ของหัวหนังสือบ่อยๆ ถ้าจะเปลี่ยนควรประกาศให้ผู้อ่านทราบล่วงหน้า

2. ข่าว (News) ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหน้าหนึ่ง จะประกอบด้วย พาดหัวข่าว (Headlines) ความนำ (Lead) และเนื้อข่าว (Body) ทั้งนี้ ข่าวต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย จะเป็นข่าวในลักษณะที่เรียกว่า “ข่าวต่อ” (Jumps) เพราะหน้าหนึ่งมีเนื้อที่จำกัด การเสนอข่าวหน้าหนึ่งจึงมีเพียง พาดหัวข่าว ความนำ และ เนื้อข่าว เพียงเล็กน้อย และนำส่วนที่เหลือไปต่อในหน้าอื่น

3. ภาพข่าว (News picture) เป็นภาพที่แตกต่างจากภาพทั่วๆ ไป ทั้งนี้เพราะ ภาพข่าวจะมีคุณค่าในตัวเอง สามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ดี สามารถเล่ารายละเอียดเหตุการณ์ในภาพได้ โดยไม่ต้องใช้คำบรรยาย หรือใช้คำบรรยายเพียงสั้นๆ เป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้มีโอกาสเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในข่าว ช่วยให้เกิดผลสะท้อนกลับ (Feedback) ได้ง่ายขึ้น

4. คอลัมน์ประจำ (The Fixed Column) หนังสือพิมพ์บางฉบับได้จัดให้มีคอลัมน์ประจำไว้ในหน้าแรก เป็นวิธีการที่นำมาจากนิตยสาร เพื่อเสนอเรื่องราวบางอย่างเป็นประจำ ซึ่งอาจจะทำให้มีผู้อ่านติดตามเป็นประจำจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นสิ่งช่วยดึงดูดความสนใจให้ผู้อ่านติดตามหน้าอื่นๆ ด้วย

5. โฆษณา (Advertising) รายได้ส่วนหนึ่งของหนังสือพิมพ์ มาจากโฆษณาหนังสือพิมพ์ ในเมืองใหญ่ๆ ถือว่าโฆษณาในหน้าแรกมีความสำคัญมาก นอกจากจะเป็นการเพิ่มพูนรายได้แล้ว ยังช่วยเสริมให้การจัดหน้ามีชีวิตชีวามากด้วย หน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ ถือได้ว่าเป็นจุดขายที่สำคัญ จะเห็นได้จากภาระหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ได้กล่าวไว้แล้ว คือ เรื่องของการเสนอข่าวสารที่จะต้องใหม่ สด ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ ขณะเดียวกันก็ต้องมีการจัดทำรูปลักษณ์ให้สะดุดตา ฉะนั้นหน้าหนึ่งจึงนับได้ว่า เป็นความประทับใจแรกของผู้อ่านที่มีต่อหนังสือพิมพ์ อันเป็นส่วนที่จะชี้ให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นๆ จะอยู่ต่อไปได้หรือไม่

4. แนวคิดเรื่องบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชน

ลาสเวลล์ (Lasswell, 1949) ได้กล่าวถึงกิจกรรมหลักของสื่อมวลชนไว้ดังนี้

1. หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the environment) ซึ่งหมายถึงหน้าที่ในด้าน การสังเกตและติดตามเอาใจใส่เหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกในสังคม เท่ากับทำหน้าที่เก็บเกี่ยวรวบรวมและรายงานข่าว (News

(Reporting) หรือการแจ้งข่าวสาร (Informing) ที่ควรแก่การสนใจไปสู่สมาชิกในสังคมเพื่อให้ตระหนักถึงภัยอันตรายและมองเห็นโอกาสหรือช่องทางต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม

2. หน้าที่ในการหาความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของสังคม (Correlation of the parts of society) ซึ่งหมายถึง การทำหน้าที่ชี้แจงให้เข้าใจว่ามีส่วนใดในสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยการศึกษารายละเอียดของเหตุการณ์ และเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งทำหน้าที่ในการตีความและอธิบายความเข้าใจต่างๆ ให้แก่สมาชิกของสังคม ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นเท่ากับมีหน้าที่ในการชักจูงใจ (Persuasion) หรือบทบาทบรรณาธิการ (Editorial)

3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคม จากรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง (Transmission of the social heritage) ซึ่งหมายถึงหน้าที่สืบทอดความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมจากสมาชิกของสังคมในช่วงยุคต่อไปเพื่อเป็นการอบรมให้สมาชิก ได้เรียนรู้บทบาทและสภาพทางสังคม เป็นหน้าที่ทางด้านให้การศึกษา (Education Function) ของสื่อมวลชน

ในเรื่องนี้ แชรรมม์ (Schramm) และคนอื่นๆ รวมทั้ง ไรท์ (Wright, 1977) ได้เสนอเพิ่มอีก 1 ประการ ถือรวมเป็นหน้าที่ที่ 4 ของสื่อสารมวลชนคือ

4. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง (Entertainment) เป็นการสร้างสรรค์ความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่สมาชิกเพื่อการพักผ่อนและลดความตึงเครียดจากสภาพเหตุการณ์ต่างๆ ที่แต่ละคนประสบอยู่ในสังคมคนสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามหน้าที่ประการสุดท้ายนี้มิใช่มุ่งให้ความสนุกสนานเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่ควรมีความรู้ที่น่าสนใจสอดแทรกอยู่ เช่น การนำเสนอเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเป็นมรดกของสังคม

เดนิส แมคควอล (Mcquail, 1978) ได้เพิ่มบทบาทหน้าที่ ประการที่ 5 ของสื่อมวลชนคือการกระตุ้นเจ้าหรือผลักดัน (Mobilization) แมคควอลเห็นว่าการกระตุ้นเจ้าเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนจะต้องปฏิบัติเพื่อการพัฒนาผลประโยชน์ของชาติ ส่งเสริมแบบแผนพฤติกรรมและคุณค่าที่สำคัญบางประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะวิกฤติ เช่น ภาวะการเสื่อมถอยทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านในปัจจุบันนี้ ด้วยเหตุนี้จึงได้สรุปบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนว่า มีดังนี้

1. การให้ข่าวสาร (Information)
2. การประสานสัมพันธ์ (Correlation)
3. การให้ความต่อเนื่อง (Continuity)
4. การให้ความบันเทิง (Entertainment)

5. การกระตุ้นเร้า (Mobilization) เช่น การรณรงค์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางสังคมในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น

โรเบิร์ต เมอร์ตัน (Morton อ้างถึงใน McQuail, 1978) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนว่า ผลที่ได้จากบทบาทหน้าที่ที่ตั้งใจของสื่อมวลชนนั้น เรียกว่าผลที่ชัดเจน (Manifest) ขณะเดียวกันผลที่ไม่จงใจนั้น เรียกว่า ผลที่แอบแฝง (Latent) ซึ่งผลจากการสื่อสารที่ได้นี้หากให้ผลด้านบวกในการดำรงไว้ซึ่งระบบที่เรียกว่าเป็นผลดี (Functions) แต่ถ้าเป็นอันตรายต่อระบบก็เรียกว่า เป็นผลเสีย (Dysfunctions) ซึ่งเรื่องนี้ แมคเคลวิกก็ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้น อาจก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ที่เราอาจเห็นได้ชัดเจนหรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแบบแอบแฝงก็ได้

สำหรับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน ตามทฤษฎีโครงสร้างบทบาทหน้าที่ (Structural Functional Theory) มองว่า สังคมคือระบบอันหนึ่งประกอบด้วยหน่วยงาน หรือระบบย่อยจำนวนหนึ่งยึดโยงกันอยู่ และช่วยกันทำงานคนละอย่าง ซึ่งมีความจำเป็นต่อส่วนรวมสื่อมวลชนท้องถิ่นคือหน่วยงานย่อยอันหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ต้องสนองความต้องการ และความจำเป็นทางสังคมให้กับคนในท้องถิ่นของตน โดยต้องคงไว้ซึ่งหน้าที่ของสื่อมวลชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วเช่นเดียวกัน

ในอีกด้านหนึ่งสื่อมวลชนมีหน้าที่ ในการสื่อสารไปยังมวลชน โดยกล่าวไว้ในเรื่องพันธะกิจและวัตถุประสงค์ทั่วไปของสื่อมวลชนว่าดังนี้ (นันทวัน สุชาติ, 2520)

1. การตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับข่าวสาร สังคมสมัยใหม่พึ่งพาอาศัยสารสนเทศประเภทต่างๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมาชิกสังคมควรได้รับการแจ้งข่าวสารที่จำเป็น และพอเพียงต่อการดำรงชีวิตในสังคม การสื่อสารมีบทบาทหน้าที่ในการสะท้อนสภาพแวดล้อมของสังคม ตามที่เป็นจริง สร้างความทันต่อเหตุการณ์ เช่น แจ้งข่าวให้ประชาชนทั่วไปทราบ

2. การเป็นผู้ควบคุมสารสนเทศ ที่จะส่งผ่านไปยังประชาชน หมายถึง การให้การกลั่นกรอง ดีความ เลือกสรรหรือปรับปรุงข่าวสาร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในแง่ลบ ก็คือว่ามีจุดประสงค์ เพื่อป้องกันผลอันไม่พึงประสงค์บางประการของการสื่อสาร รวมถึงเนื้อหาที่อาจเป็นการร้าวความรู้สึกหรือปลุกระดม นอกจากนั้นเป็นการควบคุมกำหนดลำดับความสำคัญของการเป็นข่าว คือ ให้แนวทางว่าผู้รับสารควรคิดอย่างไร หรือรู้ว่าขณะนี้อะไรควรจะเป็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับชีวิตของประชาชนและนำมาพิจารณากัน

3. การให้ความบันเทิง พฤติกรรมการสื่อสารกับมวลชนในบางครั้งจะเน้นในบางเรื่องของความบันเทิงเป็นหลักใหญ่ จนดูเหมือนว่ามีลักษณะแตกต่างไปจากการให้ข่าวสาร ซึ่งที่จริงแล้วสารสนเทศจำนวนมาก ก็มีคุณค่าความบันเทิงและความสุขแล้ว ยังมีส่วนเสริมสร้างความรู้และ

ความทันสมัยแก่บุคคล และสร้างวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ (Mass Culture) ซึ่งเป็นที่นิยมหรือเป็นแฟชั่นอยู่ในขณะนั้น

4. การทำหน้าที่ขัดเกลาสังคม ในบริบทนี้ การสื่อสารกับประชาชนก็เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติร่วมกันตามความคาดหวังของสังคม หรือเป็นการปลูกฝังในสิ่งที่เป็นความเห็นพ้องต้องกัน ที่ค่อนข้างเป็นแบบฉบับเดียวกันในการมองสิ่งต่างๆ รอบตัวทางสังคม

แชรรม์ (Schramm, 964) ได้สรุปบทบาทของสื่อมวลชนที่มีผลในการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1. สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นยามรักษาการณ์ รายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้กับประชาชนได้ทราบ ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนสามารถรายงาน และแจ้งข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่จะเป็นแหล่งสำคัญ สำหรับกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นข่าวทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ รวมทั้งข่าวศิลปวัฒนธรรมให้แก่ประชาชนได้ทราบ อย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว

2. สื่อมวลชนทำหน้าที่ขยายทัศนวิสัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สื่อมวลชนนำสิ่งที่ไม่เคยพบเห็น ไม่เคยได้ยิน เข้ามาสู่ประสบการณ์ของประชาชน การสร้างประสบการณ์ดังกล่าวเท่ากับสื่อมวลชนได้ช่วยพัฒนาคุณลักษณะของการเข้าใจผู้อื่น หรือลักษณะเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในสังคม นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังจัดอุปสรรคเกี่ยวกับระยะทาง และความโดดเดี่ยวห่างไกล สามารถนำประชาชนออกจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมที่ทันสมัย สามารถนำสิ่งที่อยู่ห่างไกลให้เข้ามาใกล้ และสามารถทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากลักษณะแบบประเพณีเป็นแบบทันสมัยได้ง่ายขึ้น

3. สื่อมวลชนสามารถเน้นหรือกำหนดความสนใจ สื่อมวลชนจะเป็นตัวกำหนดผู้รับสารด้านใดและอะไรบ้างนั้น เป็นการกำหนดของสื่อมวลชนเอง สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างความสนใจ ความสำคัญให้ประชาชนรับรู้ เป็นการเลือกให้ประชาชนว่า อะไรควรทราบ อะไรควรพูดถึง จึงเป็นประโยชน์ที่จะกำหนดความสนใจให้อยู่กับการพัฒนาได้

4. สื่อมวลชนสามารถยกระดับความปรารถนา หรือความต้องการโดยสื่อมวลชนสามารถเสนอข่าวเกี่ยวกับสังคมที่พัฒนาแล้วให้ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ทำให้สังคมด้อยพัฒนาเกิดความต้องการที่จะบรรลุมาตรฐานเช่นนั้นบ้าง ปัจเจกบุคคลจะเกิดความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ และเต็มใจที่จะทำงานเพื่อบรรลุชีวิตที่ดีขึ้น

5. สื่อมวลชนสามารถสร้างบรรยากาศที่ดี เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การให้ข่าวสารจำนวนมากหลากหลาย ทำให้ประชาชนเห็นโลกกว้างขึ้น สามารถกำหนดความสนใจของประชาชนให้อยู่กับการพัฒนา และยกระดับความต้องการของบุคคล นำไปสู่การสร้างบรรยากาศของข่าวสารที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา โดยชี้ให้เห็นถึงวิธีการและชีวิตที่ทันสมัยในสังคมที่ก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ โดยการเผยแพร่ข่าว เกี่ยวกับการพัฒนาจากสังคมที่ห่างไกล โดยการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมจากส่วนอื่นๆ ของประเทศและของโลก ทำให้สื่อมวลชนสามารถสร้างบรรยากาศทางปัญญา ซึ่งกระตุ้นประชาชนให้สำรวจดูสิ่งที่ตนทำในปัจจุบันและสิ่งที่ควรทำในอนาคต

6. สื่อมวลชนสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึก หรือการปฏิบัติที่ยึดถือกันมานานได้โดยอ้อม ทัศนคติหรือค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องเป็นความเชื่อผิดๆ ที่ยึดถือสืบต่อกันมา ทำให้การพัฒนาเป็นไปโดยยากลำบาก สื่อมวลชนสามารถให้ข่าวสารที่ถูกต้องตามหลักวิชา ก็สามารถช่วยเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้นได้ เป็นการเสริมการใช้สื่อบุคคลในการพัฒนา

7. สื่อมวลชนให้ข่าวสารเพื่อนำมาเป็นเรื่องพูดคุยหรือปรึกษาหารือกัน โดยบุคคลที่ใช้สื่อมากจะเป็นผู้รับรู้และมีข่าวสารมาก สามารถนำความรู้หรือข่าวสารนั้นไปแนะนำ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้อื่น สื่อมวลชนสามารถให้ข่าวสาร เพื่อนำมาเป็นเรื่องพูดคุยปรึกษาหารือได้ โดยผ่านบุคคลนับเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา

8. สื่อมวลชนสามารถให้สถานภาพของบุคคล การให้ข่าวสารโดยการยกย่องหรือดูถูกเหยียดถึง โดยสื่อมวลชนเป็นการช่วยยกสถานภาพของปัจเจกชนดังที่ ลาซาเฟลด์ และเมอร์ตัน (Merton อ้างถึงใน McQuail, 1987) กล่าวไว้ว่า

“สื่อมวลชนให้ชื่อเสียงและเพิ่มอำนาจแก่บุคคลโดยการยอมรับสถานภาพของบุคคลนั้น มีความสำคัญมากพอที่จะถูกคัดเลือกออกมาจากมวลชนจำนวนมาก ที่ต่างไม่รู้จักกัน และแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรม และความคิดเห็นของบุคคลที่ถูกคัดเลือกนั้น มีความสำคัญมากพอที่ประชาชนควรให้ความสนใจ”

9. สื่อมวลชนทำให้ประชาชนเชื่อฟังและทำตามบรรทัดฐานของสังคม สื่อมวลชนมีภารกิจหน้าที่ในการเปิดเผยพฤติกรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม และพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากทำนองคลองธรรม สื่อมวลชนจึงทำให้ความเชื่อฟังและสร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมในการพัฒนาได้

10. สื่อมวลชนสามารถสร้างรสนิยม ตามธรรมดาตามมนุษย์จะชอบสิ่งที่ได้ยิน หรือพบเห็นสิ่งที่คุ้นเคย และเมื่อสิ่งนั้นได้รับเป็นสิ่งปรากฏทางสื่อมวลชน ได้รับการยกย่องจากสื่อมวลชนก็จะนิยมชมชอบตามไปด้วย สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างรสนิยม

11. สื่อมวลชนสามารถมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่ไม่พึงปรารถนา สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อเรื่องที่ยังไม่ค่อยเป็นที่ทราบกัน และต่อความคิดเห็นหรือความเชื่อที่ยังไม่พัฒนา กลายเป็นทัศนคติที่พึงปรารถนา ในการพัฒนาสื่อมวลชนจะช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชน หรือทิศทางทัศนคติที่เป็นอยู่ทั่วไปได้ สามารถใช้สื่อชักจูงโน้มน้าวได้ ถ้าไม่ใช่ทัศนคติที่ยึดถืออย่างเหนียวแน่น

5. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในด้านบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันที่จะให้ประโยชน์แก่เด็กและเยาวชน จากการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน มีดังนี้

1. เด็กได้รับความรู้หลายด้าน ช่วยยกระดับสติปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากหนังสือพิมพ์ช่วยพัฒนาทางด้านความรู้ และความคิดมากที่สุด เช่น ความรู้รอบตัว รู้ทันเหตุการณ์ต่างๆ บทความ และบทวิจารณ์ ซึ่งจะให้ประโยชน์ในด้านความคิดริเริ่ม

2. ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เช่น การเปิดคอลัมน์ฝึกสมองลงปัญหา ฯลฯ

3. ให้ความเพลิดเพลิน เกิดอารมณ์ขัน ได้ทำการพักผ่อนสมอง

4. ได้ข้อคิดและคติธรรมต่างๆ เช่น คอลัมน์ที่เกี่ยวกับคติธรรม และสอดแทรกศีลธรรมอันดี แนะนำบุคคลที่ประกอบกรรมดี แนะนำการวางตัว เตือนให้ระวังภัยอันตรายต่างๆ เช่น ภัยจากยาเสพติด ภัยธรรมชาติ ภัยจากโจรผู้ร้าย ฯลฯ

5. เด็กได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์จากการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน เก็บเอาสิ่งที่น่ารู้ และน่าสนใจ ไปใช้ประกอบการเรียน และการพูดคุย

6. เป็นการพัฒนาทักษะในการอ่าน ถ้าหนังสือพิมพ์รายวันมีเนื้อหาที่เด็กสนใจก็จะช่วยจูงใจให้เด็กอ่านบ่อยๆ และสม่ำเสมอ รู้ค่าและศัพทใหม่ๆ เพิ่มขึ้นตามประสบการณ์

6. แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการคุ้มครองเด็ก

ประเทศไทยเป็นประเทศภาคีสมาชิกของสหประชาชาติ ได้ร่วมลงนามในปฏิญญาสากลและอนุสัญญาต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์ หรือเจตจำนงในการคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังเช่น อารยประเทศทั้งหลาย อาทิที่มีการร่วมลงนามในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชน (Declaration of The Rights of The Child), อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention of The Rights of The Child) และในหลักการให้ความคุ้มครองรับรองสิทธิความเป็นมนุษย์ นั่นคือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights)

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ก็ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนไว้ด้วยเสมอ ไม่ว่าจะได้บัญญัติไว้โดยตรงชัดแจ้ง หรือโดยอ้อม โดยการตีความก็ตามตัวอย่าง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ได้บัญญัติการให้ความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชน ไว้โดยอ้อมในความหมายที่เด็กและเยาวชน มีฐานะเป็นบุคคล ดังจะเห็นได้ในบทบัญญัติมาตรา 24 และมาตรา 25 ของกฎหมายรัฐธรรมนูญ

สิทธิของเด็กที่จะได้รับความคุ้มครอง

ในการศึกษาเรื่องสิทธิของเด็กที่จะได้รับความคุ้มครองว่า มีสิทธิอะไรบ้าง คงต้องทำความเข้าใจคำว่า "สิทธิ" ว่า มีความหมายอย่างไร

คำว่า "สิทธิ" ในทัศนะกฎหมาย คือ สิ่งที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครองให้เช่น สิทธิในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ฯลฯ

สิทธิและหน้าที่เป็นของคู่กัน กล่าวคือ ผู้ใดมีสิทธิที่กฎหมายรับรองให้ในเรื่องใด กฎหมายก็จะคุ้มครองสิทธิในเรื่องนั้นๆ ให้กล่าวคือ บุคคลอื่นทั่วไปย่อมมีหน้าที่เคารพสิทธิของบุคคลผู้นั้น ถ้าบุคคลใดล่วงละเมิด ผู้ถูกละเมิดย่อมตกเป็นเหยื่อ (Victim) หรือผู้เสียหาย (Injured Person) ย่อมมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ กล่าวโทษ หรือนำคดีไปฟ้องร้องยังศาลให้ลงโทษผู้กระทำละเมิด ในกรณีการกระทำละเมิดนั้นเป็นความผิดอาญา และยังมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดชดเชยค่าเสียหายทางแพ่งให้ด้วย

ดังนั้น "สิทธิเด็ก" ในทัศนะกฎหมาย คือ สิ่งที่กฎหมายให้การรับรอง และคุ้มครองให้ตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดมากมายในการแก้ไขเยียวยา การละเมิดสิทธิเด็ก ทั้งนี้

เพราะกฎหมายกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติ หรือเจ้าพนักงานบางหน่วยงานที่ถือว่าเป็นตัวแทนของรัฐเข้าทำแทนเด็ก ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อสถานภาพกฎหมายคุ้มครองสิทธิเด็กไทย

สถานภาพของสิทธิเด็ก กรณีตกเป็นเหยื่อตามกฎหมายไทย

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้บัญญัติให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคลภายใต้กฎหมายโดยเท่าเทียมกัน มิได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นพิเศษแต่อย่างใด คำว่า “บุคคล” ย่อมหมายถึง บุคคลคนนั้นนับตั้งแต่เกิดจนถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 ที่บัญญัติไว้ว่า “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย...” ดังนั้น เด็กและผู้ใหญ่จึงมีสิทธิเสรีภาพเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม เด็กย่อมถูกจำกัดด้วยสภาพความสามารถทางร่างกาย และจิตใจ กฎหมายจึงได้กำหนดให้บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบางหน่วยงาน มีอำนาจหน้าที่ใช้สิทธิแทนเด็ก หรือทำหน้าที่คุ้มครองมิให้เด็กถูกละเมิดสิทธิ นอกจากนี้ กฎหมายยังจำกัดอำนาจของบุคคลดังกล่าวมิให้กระทำการใดๆ อันเป็นการเสื่อมสิทธิของเด็กด้วย

กรณีเด็กตกเป็นเหยื่อในการกระทำความผิดทางอาญา (Victims of Criminal Acts)

กรณีเด็กเป็นผู้ถูกกระทำในความผิดอาญา ในทัศนะของนักอาชญาวิทยา ถือว่าเด็กตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Victim of Crime) แต่ในด้านกฎหมายเด็กที่ตกเป็นเหยื่อจะมีสิทธิกล่าวโทษหรือเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำละเมิดจะต้องเป็น เหยื่อที่แท้จริง (Innocent Victim) คือ ต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วย ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเรียกว่า “ผู้เสียหาย” (Injured Person) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) ได้ให้คำจำกัดความว่า ผู้เสียหายหมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง หรือเรียกว่า ผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ เหยื่อหรือผู้เสียหายจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นๆ จึงจะมีสิทธิร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือฟ้องร้องผู้กระทำผิด และมีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากผู้ก่อเหตุละเมิดนั้นได้

กรณีเด็กเป็นผู้เสียหาย และไม่ถึงแก่ความตาย ดังที่กล่าวมาแล้วว่า แม้เด็กจะเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหายที่แท้จริงและไม่ถึงแก่ความตาย เด็กก็ใช้สิทธิฟ้องร้อง และเรียกค่าเสียหายเองไม่ได้ จะต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรม ซึ่งประกอบด้วย บิดามารดา ผู้ปกครองกระทำแทน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้ (1) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลเฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล...” เป็นกรณีเด็กที่ตกเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหายในการกระทำความผิดอาญา

ผู้แทนโดยชอบธรรม ซึ่งประกอบด้วยบิดามารดาตามความเป็นจริงแม้มิได้จดทะเบียนสมรสกัน ผู้ปกครองที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้ง ต้องร้องทุกข์ดำเนินคดีหรือเรียกค่าเสียหายแทนเด็ก แต่ในกรณีที่เด็กไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม มาตรา 6 ได้บัญญัติทางแกไขว่า “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลไม่สามารถกระทำหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องขอต่อศาลขอให้ศาลตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้อง หรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควร เป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน...” การตั้งผู้แทนเฉพาะคดีเป็นกรณีที่เด็กไม่มีบิดามารดา ผู้ปกครองญาติของเด็ก คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นญาติกับเด็ก โดยถือตามความเป็นจริง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง กับเด็ก อาจจะเป็นบุคคลที่เด็กไปอาศัยอยู่ด้วย หรือนายจ้างบุคคลเหล่านี้มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลทำการไต่สวนแล้วมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

กรณีเด็กเป็นผู้ถูกระทำในความผิดอาญา และถึงแก่ความตาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายไม่ได้... (2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ... เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้” ในกรณีเด็กถูกทำร้ายถึงแก่ความตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ผู้บุพการี คือ บิดามารดา (ตามความเป็นจริง) มีอำนาจร้องทุกข์ กล่าวโทษแทนเด็กได้ ส่วนป้า หรือพี่ หรือผู้รับบุตรบุญธรรม ไม่ใช่ผู้บุพการี จึงไม่มีอำนาจจัดการแทนเด็กได้ เว้นแต่ศาลได้ตั้งเป็นผู้ปกครอง หรือขอให้ศาลแต่งตั้งตนเองเป็นผู้แทนเฉพาะคดีตามมาตรา 6 ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

มีข้อน่าสังเกตว่า กฎหมายห้ามมิให้เด็กหรือผู้เยาว์เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1123/2479 ว่า “ผู้เยาว์ฟ้องคดีอาญาโดยลำพังตนเองไม่ได้ ต้องมีผู้แทน” แม้จะได้รับความยินยอมจากบิดา ก็ไม่สามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วมฟ้องคดีอาญาได้ ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 563/2517 แต่ถ้าเป็นการร้องทุกข์กล่าวโทษผู้กระทำความผิดต่อเจ้าพนักงาน เด็กหรือผู้เยาว์ย่อมมีสิทธิร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม หรือต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมดำเนินการ ให้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1641/2514 ว่า “คำให้การของเด็กหญิงผู้เสียหายอายุ 14 ปี ที่พนักงานสอบสวนบันทึกกรายละเอียดแห่งการกระทำของผู้กระทำความผิดไว้ และในตอนท้ายคำให้การมีข้อความว่า ได้มาร้องทุกข์มอบคดีให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดในข้อหากระทำอนาจารต่อผู้เสียหาย ถือได้ว่า เป็นคำร้องทุกข์ตามกฎหมายแล้ว” และคำพิพากษาฎีกาที่ 211/2497 “เด็กหญิงอายุ 15 ปี

ถูกข่มขืนกระทำชำเรา ได้ให้การกับพนักงานสอบสวนในฐานะผู้เสียหาย ถือได้ว่าเป็นการร้องทุกข์แล้ว”

การใช้สิทธิเรียกค่าเสียหาย กรณีเด็กตกเป็นเหยื่อในความผิดอาญา (Victim Compensation)

กรณีเด็กเป็นผู้ถูกระทำในความผิดอาญา (Victim of Criminal Acts) โดยหลักเด็กย่อมมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากผู้กระทำผิดได้ แต่ในทางปฏิบัติเด็กจะใช้สิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากผู้กระทำผิดโดยตรงหาได้ไม่ การเรียกค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากผู้กระทำผิดอาญา ถ้ามีการฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายไปในคดีเดียวกันได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรียกว่า คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มาตรา 40 บัญญัติว่า “การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจะต้องฟ้องต่อศาล ซึ่งพิจารณาคดีอาญา หรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”

กรณีเด็กเป็นผู้เสียหายย่อมถูกจำกัดสิทธิในฟ้องร้องค่าเสียหาย จะต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมฟ้องเรียกค่าเสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (2) วิเคราะห์ศัพท์ว่า บุคคลผู้ไร้ความสามารถ หมายความว่า “บุคคลใดๆ ซึ่งไม่มีความสามารถตามกฎหมาย หรือความสามารถถูกจำกัด โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยความสามารถ” เด็กย่อมถือเป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถในสายตาของกฎหมาย

ดังนั้น การใช้สิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากผู้กระทำละเมิด จึงถูกจำกัดให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเข้าดำเนินการแทน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 56 บัญญัติว่า “ผู้ไร้ความสามารถ หรือผู้กระทำแทนจะเสนอข้อหาต่อศาล หรือดำเนินกระบวนการใดๆ ได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยความสามารถ และตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ การให้อนุญาตหรือยินยอมตามบทบัญญัติเช่นว่านั้น ให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาล เพื่อรวมไว้ในสำนวนความ...” แต่ถ้าเด็กไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม เช่น ไม่มีบิดามารดา หรือผู้ปกครอง กฎหมายก็ได้บัญญัติทางแก่ว่าง โดยขออนุญาตฟ้องหรือให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 วรรคสี่ว่า “ถ้าผู้ไร้ความสามารถไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทนโดยชอบธรรมทำหน้าที่ไม่ได้ ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้อนุญาต หรือให้ความยินยอมตามที่ต้องการ หรือตั้งผู้แทนเฉพาะคดีนั้น ให้แก่ผู้ไร้ความสามารถ ถ้าไม่มีบุคคลอื่นใด ให้ศาลมีอำนาจตั้งพนักงานอัยการ หรือเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองอื่นให้เป็นผู้แทนได้”

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า สถานภาพสิทธิของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อ หรือผู้ถูกระทำในความผิดอาญา (Victim of Criminal Acts) ตามกฎหมายของไทยเราถูกจำกัดเกือบสิ้นเชิง

ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิด หรือสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย หรือค่าทดแทน (Victim Compensation) จะต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้ปกครอง หรือญาติ หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับเด็กเป็นผู้ใช้สิทธิแทนเด็ก แต่ถ้าบุคคลที่เป็นผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้ปกครองเป็นผู้กระทำผิดอาญาต่อเด็กเสียเอง เช่น การกระทำทารุณกรรม (Child Abuse) หรือกระทำทางเพศต่อเด็ก (Sexual Abuse) หรือกรณีขายบุตรให้เป็นโสเภณี หรือขายแรงงาน พฤติการณ์ต่างๆ เหล่านี้ ใครจะเป็นผู้ปกป้องสิทธิให้เด็ก ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเสมอในสภาพสังคมปัจจุบัน

ในกรณีเช่นที่กล่าวนี้ กฎหมายยังห้ามมิให้เด็กผู้เป็นบุตรฟ้องบิดามารดาอีกเพราะถือว่าเป็นคดีอุทลุม ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562 บัญญัติว่า “ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาก็ได้ แต่เมื่อผู้นั้น หรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขออัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้” (สมหวัง วิริยะผล, 2539)

อาจารย์วิชา มหาคุณ (อ้างถึงในอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2538) รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และประธานสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชนกล่าวว่า “ยังมีเด็กอีกเป็นจำนวนมากที่แม้แต่ความต้องการขั้นพื้นฐาน ก็ยังไม่ได้รับการตอบสนอง และยังไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร เรามักจะพบเสมอว่าในสังคมทุกแห่ง ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย ที่สิทธิของเด็กและศักดิ์ศรีของเด็ก ตลอดจนสวัสดิภาพและการพัฒนาของเด็กถูกละเมิด ถูกเหยียดหยามและขาดความเอาใจใส่เท่าที่ควรจากสังคม”

อาจารย์วิชา ยังได้วิเคราะห์ต่อไปให้เห็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานด้านคุ้มครองสิทธิเด็กว่ามีหลายประการ ได้แก่

- การขาดความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และเอกชนในการคุ้มครองสิทธิเด็ก
- การขาดความจริงใจในการทำงานเพื่อเด็ก
- การขาดหลักวิชาการในด้านการให้การดูแลเด็ก
- การขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณ
- การยอมรับสถานะขององค์กรภาคเอกชน

ทางออกที่อาจารย์วิชา เสนอแนะต่อที่ประชุมเสวนา คือ ให้มีการร่างพระราชบัญญัติสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน

ในระหว่างที่ยังไม่ผ่านร่างกฎหมายนี้ ก็ให้มีการจัดตั้งองค์กรกลางในด้านการประสานงานให้ความคุ้มครองสิทธิเด็ก และให้กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเร่งจัดตั้ง ศูนย์สงเคราะห์

ราษฎรประจำหมู่บ้าน และให้ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันจัดให้มี คณะผู้ตรวจการเด็กแห่งชาติ หรือที่เรียกว่า Ombuds man for Children หรือ Commissioner for Children

สำหรับข้อเสนอที่น่าจะเกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชนได้มาก คือ ข้อที่ขอให้องค์กรในภาคเอกชนร่วมมือกันทำงานภายใต้จุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ เพื่อประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก และให้สังคมยอมรับและรับรองว่า เด็กจะขาดเสียมิได้ซึ่งองค์กรคุ้มครองสิทธิเด็กภาคเอกชน

บทบาทสำคัญของสื่อมวลชนในข้อนี้ คือ การทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ และผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ศูนย์และสถานสงเคราะห์เด็ก มิให้กระทำการทารุณกรรม หรือละเลยการคุ้มครองสิทธิเด็กของเด็กที่พึงมีพึงได้ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

การดำเนินการในขั้นตอนตามกระบวนการยุติธรรมเป็นขั้นตอนที่ยืดเยื้อ และอาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็กได้มาก หากผู้รับผิดชอบไม่ตระหนักและใช้ความละเอียดอ่อนอาจเกิดกรณีการละเมิดสิทธิของเด็กได้โดยง่าย

การตรวจสอบจากสื่อมวลชน จึงเป็นการทำให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปด้วย ความโปร่งใส และรวดเร็ว เพื่อรักษาผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่า กระทำผิดหรือเป็นผู้เสียหาย หรือที่ถูกละเมิดสิทธิโดยผู้อื่น (อาจเป็นเด็กและเยาวชน หรือเป็นผู้ใหญ่)

อย่างไรก็ดี ในการที่สื่อมวลชนเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม สื่อมวลชนเองก็พึงระมัดระวังในการเผยแพร่ข้อเท็จจริงของคดี และต้องดำเนินภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายเช่นกัน

ในกรณีที่เด็กเป็นผู้กระทำผิด อนุสัญญาสิทธิเด็ก ได้กำหนดไว้ว่า ต้องมีการบำบัดเยียวยาเด็ก และต้องให้เด็กมีโอกาสกลับไปสู่สังคม ใช้ชีวิตได้เหมือนคนปกติ ข้อกฎหมายไทยที่ให้การคุ้มครองแก่ผู้ต้องหาเด็กในคดีอาญา จึงได้กำหนดไว้สอดคล้องกันว่า ในขั้นตอนการสืบสวนสอบสวน ห้ามมิให้ผู้ใดบันทึกภาพ แพร่ภาพ พิมพ์รูป บันทึกเสียง แพร่เสียงของเด็ก หรือเยาวชนต้องหาว่า กระทำผิดหรือโฆษณาข้อความ ซึ่งปรากฏในทางสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือในการที่จะมอบคดีของศาลที่อาจจะทำให้บุคคลอื่นรู้จักตัว ชื่อตัว ชื่อสกุล ของเด็กหรือเยาวชน หรือโฆษณาข้อความเปิดเผยประวัติการกระทำความผิดหรือสถานที่อยู่ สถานศึกษา สถานที่ทำงานของเด็กหรือเยาวชนนั้น (พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 93)

ในขั้นตอนที่คดีขึ้นสู่ศาลแล้ว มาตรา 113 บัญญัติไว้ว่า ห้ามการโฆษณาด้วยวาจา หรือเป็นหนังสือ ซึ่งทำรูปความซื่อเท็จจริง หรือกระทำการใดๆ อันอาจทำให้รู้จักคู่ความ หรือทำให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียง แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือถูกกล่าวถึงในคดีเว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาล ในมาตรานี้ ข้อกฎหมายได้ให้การคุ้มครองแก่เด็กผู้กระทำผิดและผู้ได้รับความเสียหาย

การที่สื่อมวลชนตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมในคดีเด็กและเยาวชน เพื่อให้มีการดำเนินการอย่างเคร่งครัดและจริงจัง จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในด้านการคุ้มครองสิทธิเด็กแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง แต่ข้อควรระวังในกรณีก็คือ หากสื่อมวลชนทำงานด้วยความหยาบหยาบหรือขาดความรู้ในข้อกฎหมาย ก็อาจจะตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ละเมิดสิทธิเด็กและเยาวชนได้โดยง่าย

ในปฏิญญาสากลเพื่อเด็กได้ให้คำนิยามของคำว่า เด็ก ไว้ว่า “เด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า และจะเป็นผู้สืบทอดความเป็นชาติในอนาคต ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรที่จะได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานและการคุ้มครองให้พ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบของบุคคลและสังคม”

ในแง่ของทิศทางในการพัฒนาเด็กตามปฏิญญาเพื่อเด็กในข้อที่ 10 ระบุไว้ว่า “เด็กต้องได้รับโอกาสในการรับรู้และการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์พื้นฐานจากรัฐ สถาบันสังคม และองค์กรธุรกิจพร้อมทั้งการมีตัวแทนในการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ดังกล่าว ตามความเหมาะสม เด็กต้องได้รับการพิทักษ์ และคุ้มครองต่อการถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด โดยไม่นำมาเปิดเผยต่อสาธารณชนหรือประชาชน และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่”

ส่วนพันธกรณีของรัฐ สถาบันสังคม องค์กรธุรกิจ และสื่อมวลชนที่มีต่อเด็กนั้น ในข้อ 12 ระบุไว้ว่า ผู้ใหญ่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี และสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก รวมทั้งให้ความร่วมมือแก่รัฐและสถาบันสังคมที่จะร่วมพัฒนาปกป้องคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเด็ก เพื่อไม่ให้ถูกทอดทิ้งถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือถูกทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ

หากเราจะพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว โดยมองผ่านปฏิญญาเพื่อเด็กนั้น เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า แม้แต่เด็กที่เป็นผู้กระทำผิดนั้น ก็จำเป็นต้องได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองต่อการถูกกล่าวหาว่า กระทำผิดโดยไม่นำมาเปิดเผยต่อสาธารณชนหรือประชาชน และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ แต่กรณีที่เกิดขึ้นนั้นปรากฏว่า เป็นด้านตรงกันข้ามกับหลักการหรือปฏิญญาเพื่อเด็กโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ แทนที่จะได้รับการพิทักษ์และคุ้มครอง ... กลับนำมาประจานต่อสาธารณชนอย่างชัดเจน และได้รับการปฏิบัติต่อเหมือนกับผู้ใหญ่คนหนึ่ง

ถ้าจะมองปรากฏการณ์นี้ให้เลยเถิดไปถึงประเด็นว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ในทางปรัชญาการเมืองถือว่า อย่างน้อยที่สุด มีสิทธิมนุษยชน 3 ประการที่สมบูรณ์ (Absolute) และไม่สามารถขัดแย้งหรือโต้แย้งได้ (Non-conflictible) สิทธิมนุษยชนที่สำคัญทั้ง 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก สิทธิเชิงบวกที่จะได้รับการสอบสวนโดยยุติธรรม หรือสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน

ประการที่สอง สิทธิเชิงลบที่จะไม่ได้รับการปฏิบัติต่ออย่างมิใช่มนุษย์ (Inhumanly) หรืออย่างโหดร้ายสิทธิที่จะไม่ถูกทรมานหรือถูกปฏิบัติต่ออย่างป่าเถื่อน

ประการที่สาม สิทธิที่จะไม่ถูกกดขี่ข่มเหงเอาเปรียบ หรือลดทอนความเป็นมนุษย์ ถึงแม้จะใช้วิธีการที่ไม่เจ็บปวดและไม่โหดร้ายก็ตามเป็นต้นว่า การปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยยาเสพติดการสะกดจิต การล้างสมอง เพื่อให้เหยื่อกลายเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ต่อผู้กระทำ โดยที่จุดมุ่งหมายสำคัญทั้งหมดของเหยื่อถูกลบทิ้งหมดสิ้น ในภาวะเช่นนี้ มนุษย์อาจจะถูกขุ่นให้อ้วนด้วยอาหารชั้นดีสักสองสามปี หลังจากนั้นก็ฆ่าทิ้งเสีย เหมือนกับที่มนุษย์ขุนหมูหรือไก่ตอนไว้กิน ฉันทัดฉันทัน ในแง่ นี้ แม้แต่คนงานเย็บผ้าที่โรงงานนรกในลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา ก็ถือได้ว่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในข้อที่สามนี้เช่นกัน

สื่อมวลชนทุกแขนงลงภาพเด็กหรือเยาวชนที่ตกเป็นข่าวในทางเสียหาย อาทิเช่น กรณีเด็ก 11 ขวบที่ลงมือฆ่าเด็ก 4 ขวบ หรือกรณีเด็กหญิงกระต่าย บุตรีของสมิวินัย ละอองสุวรรณ รวมทั้งเด็กชายเขาหลายคนี่ตกเป็นเหยื่อแกมของสมิจำลอง คนชื่อ (ภาวนาพุทธโธ) ซึ่งถูกข่มขืนฆ่าเราโดยเจตนา หรือไม่เจตนาในรอบสองจากสื่อมวลชนที่ไร้จรรยาบรรณ มิฉะนั้นศาลมีอำนาจที่จะลงโทษอย่างหนักได้

7. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

วนิดา ไกรฤกษ์ (2529) กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาว่า เป็นการศึกษาพฤติกรรมของผู้ส่งสาร (Source) ว่าผู้ส่งสารมีจุดมุ่งหมาย ค่านิยม ทัศนคติอย่างไร การวิเคราะห์เนื้อหาจะช่วยให้สามารถศึกษาบุคคลจากเนื้อหาที่เขาแต่งขึ้นได้ และไม่เพียงแต่จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาอธิบายผู้ส่งสารเท่านั้น แต่สามารถนาระเบียบวิธีวิจัยของการวิเคราะห์เนื้อหาใช้อธิบายหรือทำนายผู้รับสาร (Receiver) ได้ เนื่องจากการวิเคราะห์เนื้อหา สามารถอธิบายได้ด้วยกระบวนการของการสื่อสาร (Communication Process) ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) และการวิเคราะห์ยังสามารถเกี่ยวพันกับการศึกษาพฤติกรรมของ

การสื่อสารได้ เช่น ศึกษาวิธีการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ เป็นต้น การวิเคราะห์เนื้อหาสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร รวมทั้งการวิเคราะห์และทำนาย และปฏิบัติการตอบสนองกลับ (Feedback) ของผู้รับสารได้อีกด้วย

สำหรับการวิเคราะห์เนื้อหานั้นได้มีผู้นิยามความหมายไว้ ดังนี้

เบเรลสัน (BERELSON, 1971) กล่าวว่า ในกระบวนการสื่อสาร สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือเนื้อหาที่สื่อสารซึ่งเป็นการบอกว่า “อะไร” เมื่อกล่าวถึงเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันโดยทั่วไป จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับเสนอเรื่องราวต่างๆ หลายเรื่องให้แก่ผู้อ่าน ดังนั้นการที่ผู้วิจัยทราบว่ามีหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับบอกอะไรๆ เกี่ยวกับเรื่องใดบ้างและเสนออย่างไร จึงต้องทำการศึกษาที่เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันแต่ละฉบับ ซึ่งการศึกษาเนื้อหาของหนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็จะทำได้โดยระเบียบวิธีวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นเทคนิควิธีวิจัยสำหรับพรรณานเนื้อหาการสื่อสารที่ปรากฏอย่างเป็นวัตถุวิสัย เป็นระบบ และเป็นปริมาณ

สโนว์ ปัทมะทิน (2520) อธิบายว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการที่จะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมา โดยจะออกมาในรูปของตารางวิเคราะห์ที่ประกอบด้วยถ้อยคำภาษา หน่วยที่ใช้มีตั้งแต่หน่วยที่ใหญ่ที่สุด ถึงเล็กที่สุด เป็นข้อความ ประโยค หรือหัวข้อที่มีความหมายตรงกับเนื้อหา หรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์ทั้งนี้ สิ่งสำคัญในการสร้างเกณฑ์ของเนื้อหา คือ การจำแนกประเภทของเนื้อหา ซึ่งต้องทำให้เหมาะสมกับความประสงค์ของการวิเคราะห์เนื้อหา ว่าต้องการข้อมูลชนิดใด เรื่องใด เพื่อทราบแนวโน้มด้านใดด้านหนึ่ง

เกษม ศิริสัมพันธ์ (2507) ได้กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการวิจัยสื่อสารมวลชนชนิดหนึ่ง วิธีการมุ่งเฉพาะถึงเนื้อหาสื่อมวลชนจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายการวิทยุหรือโทรทัศน์ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อแสดงแนวโน้มของการสื่อสารมวลชน

อรนุช เลิศจรรยาภักซ์ (2524) ให้คำนิยามการวิเคราะห์เนื้อหาว่า คือการวิเคราะห์ให้เห็นประจักษ์ และการสำรวจเนื้อหาที่แฝงอยู่กับเครื่องมือสื่อสารโดยวิธีการจัดประเภท จัดทำตาราง และหาค่าจากสัญลักษณ์และใจความ เพื่อที่จะให้ทราบซึ่งความหมายและผลกระทบ

สิตา สอนศรี (2524) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาคือการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารหรือการวิจัยซึ่งมีหัวข้อของการวิเคราะห์อยู่แล้ว โดยจัดแยกประเภทหรือหมวดหมู่ของเอกสารที่อ่านตามทฤษฎี หรือตามกฎของผู้วิเคราะห์ หลังจากนั้นอาจใช้วิธีการทางสถิติเพื่อหาความถี่ของเนื้อหาหรือความโน้มเอียงของเนื้อหา

หน่วยของการวิเคราะห์เนื้อหา (The Unit of Content Analysis)

หน่วยของการวิเคราะห์เนื้อหา จะช่วยให้การวิเคราะห์เนื้อหา สามารถอธิบายได้ในเชิงปริมาณ ซึ่งแบ่งออกเป็น

ก. หน่วยในการวิเคราะห์ ซึ่ง เคอริงเจอร์ (Kerlinger, 1972) ได้อธิบายถึงหน่วยสำคัญไว้ 5 หน่วยคือ

1. การใช้คำ (Word) เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งคำอาจจะระบุหมายถึงกลุ่มคำหรือบางครั้งเรียก หน่วยสัญลักษณ์ (Unit of symbol) หรืออาจจะใช้ถ้อยคำ

2. แนวคิดหลัก (Theme) เป็นหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาที่ใหญ่กว่าคำ แนวคิดหลักนี้อาจจะปรากฏอยู่ในประโยคข้อความ อาจอยู่ในประโยค หรือประโยครวมที่แสดงแนวความคิดหลักหนึ่งแนวคิดในการวิเคราะห์ การใช้แนวคิดหลักนี้ นับว่าเป็นหน่วยที่มีประโยชน์สูงสุดในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นประโยชน์สำหรับศึกษา ผลกระทบของการสื่อสารมวลชนต่อสาธารณชน

3. คุณลักษณะ (Character) เป็นการกำหนดหน่วย โดยพิจารณาจากคุณลักษณะที่ปรากฏ เช่น ในบทละคร เรื่องราว การตัดสินใจพิจารณาของหน่วยนี้ จำเป็นต้องพิจารณาทั้งเรื่อง จึงสามารถแยกแยะคุณสมบัติออกมาได้ เช่น การแยกแยะคุณสมบัติด้านการศึกษา สถานภาพทางการเงิน ศาสนา เชื้อชาติ เป็นต้น

4. รายการ (Items) เป็นหน่วยที่ใช้บ่อยที่สุดในการวิเคราะห์เนื้อหา รายการของสื่อต่างกันจะต่างกัน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร บทความ สุนทรพจน์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ จดหมาย รายการเป็นการจัดเรื่องอย่างกว้างๆ โดยการวิเคราะห์เรื่องทั้งหมด และภายในเรื่องเอง แต่ละเรื่องยังสามารถจัดแบ่งออกไปได้อีก เช่น ข่าว สามารถจัดเป็นกลุ่มเนื้อหาข่าวได้อีก เช่น ข่าวภายในประเทศ ข่าวต่างประเทศ ข่าวเศรษฐกิจ ฯลฯ

5. การวัดเนื้อที่และเวลา (Space and time) เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้วัดลักษณะทางกายภาพของงานสื่อสาร ความกว้างของคอลัมน์ จำนวนหน้า ความยาวของบรรทัด อาจจะมีวัดเป็นนาที่สำหรับรายการวิทยุ และวัดเป็นคอลัมน์นิ้วสำหรับหนังสือพิมพ์ ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาสามารถใช้หน่วยการวิเคราะห์หลายๆ ประเภทรวมกันตามความเหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นๆ

หน่วยในการระบุจำนวน (The Unit of Enumeration)

1. เนื้อที่ (Space) คือ การวัดเนื้อหาด้วยจำนวนคือคอลัมน์นิ้ว คอลัมน์เซนติเมตร หน้าบรรทัด ย่อหน้า

2. การปรากฏ (Appearance) เป็นการนับคุณสมบัติของเนื้อหาของสารที่ต้องการ การนับจะนับการปรากฏของเนื้อหาว่าปรากฏหรือไม่ปรากฏ

3. ความถี่ (Frequency) เป็นวิธีการที่ใช้มากที่สุดในการวิเคราะห์เนื้อหา เช่น การนับความถี่ในการใช้คำหนึ่งๆ เป็นต้น

4. ความเข้ม (Intensity) เป็นหน่วยในการระบุจำนวนที่ใช้ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม และทัศนคติที่ปรากฏในเนื้อหาของสาร แล้วจัดทำเป็นสากล เรียงลำดับข้อความที่แสดงความเข้มในเรื่องค่านิยม และทัศนคติในเรื่องที่มีแนวคิดหลักเดียวกัน แต่มีการใช้คำ และส่วนประกอบของประโยคแตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นตัวชี้ความเข้มที่แตกต่างกัน

สรุปแล้วการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หมายถึง วิธีที่มุ่งอธิบายเนื้อหาของสื่อมวลชนอย่างตรงไปตรงมา มีระบบและหลักในการวิเคราะห์ มักใช้การหาความสัมพันธ์หรือความถี่ผลที่ได้มีความน่าเชื่อถือมีผลสรุปที่เที่ยงตรง

วิ

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

สรวงศ์วี คชาชีวะ (2525) ได้สรุปขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาหลังจากที่ทำความเข้าใจกับปัญหาที่จะศึกษา และกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้คือ

1. ศึกษางานที่ต้องการวิเคราะห์ในขั้นตอน กำหนดหรือสร้างกลุ่ม เพื่อการวิเคราะห์และหาดัชนี (Indicators) ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่ม การวิเคราะห์และเหมาะกับเนื้อหา

2. กำหนดกลุ่มที่จะใช้แนวทางในการวิเคราะห์ เช่น ถ้าต้องการศึกษารูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาจะวิเคราะห์ได้ตามกลุ่มต่อไปนี้ คือ รูปแบบและประเภทของงาน งานสื่อสาร รูปแบบของข้อความ และกลุ่มที่เกี่ยวกับอารมณ์

3. กำหนดดัชนีสำหรับแต่ละกลุ่ม จากกลุ่มกว้างๆ ที่จะวิเคราะห์ ผู้วิจัยจะหาดัชนีเป็นเครื่องชี้ว่า จะวิเคราะห์อะไร โดยผู้วิจัยต้องให้คำจำกัดความดัชนีที่กำหนดขึ้น ในการกำหนดกลุ่ม และกำหนดดัชนีขั้นตอนอาจจะสลับกันได้บางครั้ง ผู้วิจัยอาจจะสร้างดัชนีก่อนและหลังจากนั้นก็นำไปสร้างกลุ่มการวิเคราะห์

4. กำหนดหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ หน่วยของการวิเคราะห์ ได้แก่ คำ ประโยค ตัวละคร รายการ การวัดเนื้อที่-เวลา

5. วิเคราะห์เนื้อหาโดยการเปรียบเทียบ หน่วยของการวิเคราะห์ให้ตรงกับดัชนีและกลุ่มเนื้อหาที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะทำการแจกแจงความถี่ โดยการชั่งรอยคะแนน และนำผลมาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณโดยหาค่าร้อยละ

เกษม ศิริสัมพันธ์ (2507) อธิบายถึงการวิเคราะห์เนื้อหาว่ามีจุดประสงค์และคุณประโยชน์ จำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบถึงแนวโน้มและระดับของการสื่อสารมวลชน
2. เพื่อเปรียบเทียบถึงแนวโน้มและระดับของเนื้อหาของการสื่อสารมวลชน
3. เพื่อทราบระดับความต้องการของประชาชนผู้ใช้สื่อ
4. เพื่อทราบแบบแผนวัฒนธรรมของสังคม
5. เพื่อทราบแนวความคิดของสื่อสารมวลชนในฐานะเป็นแหล่งกลางในการแสดงความคิดเห็น
6. เพื่อตรวจสอบการโฆษณาชวนเชื่อ

ประโยชน์ของการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาสามารถใช้ประโยชน์ในการศึกษาแนวโน้มของเนื้อหาไม่ว่าจะเป็นสาขาวิชาใดก็ตาม สามารถอธิบายถึงพัฒนาการของสาขาวิชาต่างๆ สะท้อนให้เห็นขอบเขตและลักษณะของเนื้อหาในแต่ละช่วงเวลา และสามารถช่วยในการปรับปรุงเนื้อหาให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม การวิจัยด้วยการวิเคราะห์เนื้อหานั้น มีข้อที่แตกต่างจากการวิจัยประเภทอื่นอยู่หลายประการได้แก่

1. การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นเทคนิคการวิจัยอย่างหนึ่งที่จะช่วยก่อให้เกิดสภาวะที่ผู้รับ ได้รับการวิจัยไม่รู้ตัว ทำให้เกิดความเป็นธรรมชาติของข้อมูลที่ได้รับ เป็นผลมาจากการวิเคราะห์เนื้อหาที่ศึกษาจากสาร

2. การวิเคราะห์เนื้อหา สามารถนำมาใช้ได้กับข้อมูลที่ไม่มีโครงสร้างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับเทคนิคการวิจัยอื่น เช่น การออกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็น การวางแผนคำตอบให้กับผู้ตอบ ในขณะที่การวิเคราะห์เนื้อหานี้ ผู้วิจัยต้องสนใจข้อมูลทุกอย่างที่ส่งมาจากผู้ส่งสาร ซึ่งอาจประกอบด้วยภาษา เหตุผล จะไม่มีลักษณะของข้อมูลที่ถูกกำหนด โครงสร้างข้อมูลมาก่อนแล้ว

3. การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความหมายของข้อมูล ตลอดจนกระบวนการทำให้ข้อมูลอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ ซึ่งการวิจัยด้วยเทคนิคอื่นๆ ไม่สนใจในเรื่องของการใช้ภาษา การใช้ถ้อยคำในการตอบ และไม่มีการนำเอาคำตอบดังกล่าวมาทำให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์

4. การวิเคราะห์เนื้อหา สามารถใช้ได้กับข้อมูลที่มีความกว้างมาก ขณะที่การวิจัยแบบอื่น จะทำการศึกษาได้ในวงแคบ เช่น ศึกษาเฉพาะกรณี แต่เป็นการศึกษาแบบลึก

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มนชนก พัฒนพงศ์ (2536) ทำการวิจัยเรื่อง “การนำเสนอข่าวและภาพข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยก่อนและหลังการยกเลิก พร.42” ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอข่าว และพาดหัวข่าวในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันทั้ง 3 ประเภท คือ ประเภทคุณภาพ ประเภทปริมาณ และประเภทกึ่งคุณภาพและกึ่งปริมาณ ในช่วงก่อนและหลังการยกเลิก พร.42 ส่วนใหญ่ไม่มีความแตกต่างกัน เพราะในทางปฏิบัติ บรรณาธิการผู้คัดเลือกข่าว และภาพข่าวในหน้าหนึ่ง ไม่เคยคำนึงถึง พร.42 หากแต่จะยึดหลักการนำเสนอที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่เอนเอียงเข้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทำให้สมมติฐานที่ตั้งขึ้นตาม คำกล่าวอ้างของหนังสือพิมพ์ที่มักจะสรุปว่า พร.42 เป็นกฎหมายเผด็จการ เป็นอุปสรรคต่อข่าวสาร และกีดกันประชาชนในการรับรู้ข่าวสาร ไม่ได้รับการสนองตอบ

อรพรรณ มูลจันทร์ (2536) ศึกษาเรื่อง “การนำเสนอพาดหัวข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย” โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหนังสือพิมพ์ 5 ฉบับ คือ ไทยรัฐ ข่าวสด บ้านเมือง มติชน และสยามรัฐ วิเคราะห์การนำเสนอพาดหัวข่าวหน้าหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูป ประโยค ลำดับความสำคัญ จำนวนประเด็น ความสอดคล้องกับประเด็น พรรคนำ การใช้คำทับศัพท์

สมณานาม ตัวย่อ และเครื่องหมายวรรคตอน ความสอดคล้องตรงกันของพาดหัวข่าวกับเนื้อหาข่าว และความเป็นกลาง พบว่าหนังสือพิมพ์ที่เน้นข่าวหนักมากที่สุด คือ สยามรัฐ มีความสอดคล้องและความเป็นกลางมากที่สุด ไทยรัฐมีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางน้อยที่สุด ขณะที่ข่าวสดมีพาดหัวข่าวที่สอดคล้องกับเนื้อหาข่าวน้อยที่สุด และจากการสัมภาษณ์บรรณาธิการข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดการนำเสนอพาดหัวข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ประกอบด้วย ตัวผู้เขียนพาดหัวข่าว แนวนโยบายของหนังสือพิมพ์ ผู้อ่านเป้าหมาย ข้อกฎหมาย ขนาดเนื้อที่ ข้อจำกัดด้านเวลา กรอบสังคมและศีลธรรม ข้อเท็จจริง ตลอดจนช่วงเหตุการณ์ข่าว

เครือวัลย์ ชัชกุล (2535) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การนำเสนอหัวข้อข่าวของหนังสือพิมพ์ วิทย์ และโทรทัศน์” ช่วงวันที่ 1 ตุลาคม ถึง 31 ตุลาคม 2534 สรุปได้ว่า ผู้นำเสนอหัวข้อข่าว จะทำการคัดเลือกข่าวที่ผ่านกระบวนการคัดเลือกมาแล้ว มาจัดเรียงลำดับความสำคัญ ทั้งนี้แม้ว่าบรรณาธิการจะเป็นผู้คัดเลือกข่าวด้วยตนเอง แต่การทำงานอยู่ในองค์กรของสังคม คุณค่าของข่าวจึงขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากปัจจัยภายใน เช่น นโยบายของเจ้าของสื่อและผู้ร่วมงาน จากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ระบบการเมือง การคุมของกฎหมายและวัฒนธรรมของสังคม

สุวรรณี กัลยาณสันต์ (2535) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเรา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบที่สื่อมวลชนใช้ในการรายงานข่าว กรณีข่มขืนกระทำชำเราในหนังสือพิมพ์นั้น สื่อมวลชนได้ใช้วิธีการนำเสนอข่าวข่มขืนกระทำชำเรา อย่างมีการวางโครงสร้างเขียนเรื่องราวเป็นบทละคร เป็นนาฏกรรม (Drama) เป็นสิ่งเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก มีเค้าโครงเรื่องที่ถูกกำหนดโดยหัวหน้าข่าวอาชญากรรม ซึ่งส่วนใหญ่คือเพศชาย สื่อมวลชนพยายามเสนอรูปแบบเนื้อหาข่าวข่มขืนกระทำชำเราออกมา ในลักษณะที่ตัวผู้ถูกข่มขืนควรจะต้องระมัดระวังตัวเองมากกว่า เช่น การไม่แต่งตัวยั่วยวน หรือการไม่เดินในสถานที่ยามวิกาลซึ่งการนำเสนอดังกล่าวนั้นเป็นการตำหนิผู้ตกเป็นเหยื่อมากกว่าการตำหนิผู้ที่ทำการข่มขืน ซึ่งถือว่าเป็นการถ่ายทอดอคติทางเพศโดยผ่านสื่อที่มีผู้ชายเป็นเจ้าของ

ณรงค์ศักดิ์ ศรีทานันท์ (2534) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและแนวทางคัดเลือกข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันของบรรณาธิการและหัวหน้าข่าว ผลการวิจัย พบว่า หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ (ไทยรัฐ และ เดลินิวส์) ให้ความสำคัญกับข่าวเบา เช่น ข่าวอาชญากรรมหรือข่าวโรงพัก ข่าวอุบัติเหตุ ข่าวกีฬา รวมทั้งเน้นคุณค่าความเป็นข่าวทางเพศสูงกว่าหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพ ส่วนหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพ (สยามรัฐและมติชน) ให้ความสำคัญกับข่าวหนัก เช่น ข่าวการเมือง ข่าวต่างประเทศ ข่าวเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังพบว่า หนังสือพิมพ์โดยทั่วไป มีแนวโน้มให้ความสำคัญในการเสนอข่าวโดยมุ่งเสนอข่าวในเชิงลบมากกว่าข่าวในเชิงบวก

ชัญญี กาญจนอุไรโรจน์ (2537) ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาพลักษณ์สตรีในหนังสือพิมพ์รายวันในช่วงปี 2528-2537 ผลการวิจัยพบว่า หน้าหนึ่ง นำเสนอประเด็นสตรีกับเหยื่อความรุนแรงทางเพศมากที่สุด ด้วยรูปแบบของข่าว มีทิศทางเป็นกลาง สตรีที่ปรากฏมีบทบาทเป็นวัตถุทางเพศ มีฐานะเป็นผู้ถูกกระทำ โดยส่วนใหญ่เป็นสตรีระดับธรรมดา